

ROMU

Årsskrift fra Roskilde Museum

1983

»... skudt i Himmelev by 24. februar 1945 fordi de var danske«.

Af Mona Larsen

Mindepladen i kirkegårdsmuren i Himmelev. (Foto Jytte Jørgensen).

»Til minde om Elise og Knud Bryning af Himmelev og Otto Bernskov af Roskilde skudt i Himmelev by 24. februar 1945 fordi de var danske«.

Sådan står der på en mindeplade i kirkegårds-muren ved Himmelev kirke. Man finder den, hvis man går ind ad den lille dør i murens østre del ned mod sognegården.

Hvorfor hænger pladen der? Hvorfor blev de skudt? Hvad skete der egentlig?

Det har nu afdøde, fhv. kriminalassistent Jens Hansen fortalt på et bånd, som findes i Lokalhistorisk Arkiv i Roskilde. Jens Hansen undgik kun ved et rent tilfælde at blive den ene af de myrdede og var med til at opklare drabene efter kapitulationen.

I Margrethegården bor den 88-årige pastor emeritus Kay Kroon, der var sognepræst i Himmelev fra 1932 til 1966. Det blev ham og hans kone, der kom til at rydde op i villaen efter mordene.

Hvem var Brynings?

Knud Bryning var fuldmægtig i landbrugsministeriet, og han og hans kone købte en villa i Himmelev i 1943 og flyttede hertil. De var da aldersmæssigt midt i 40'erne.

Kay Kroon mindes, at han mødte Brynings første gang, da han gik rundt med listen med de krav om samarbejde, tyskerne stillede i 1943, og som Danmark svarede nej til. Kay Kroon havde fået listen af Frode Christensen på Højskolen og gik videre med den til Gadegården.

Brynings villa var et af de to steder i Himmelev, der blev brugt, når der skulle sendes illegal radiomelding til London. Det krævede et sted, hvor der var telefon i huset, og hvor man ikke havde unge. De folk, der sendte, ankom med en transportabel sender, og i løbet af 20 minutter var det overstået. Men telefonen var nødvendig, så der kunne advares, hvis der blev observeret tyske pejlevogne, fortæller Kay Kroon.

Da det danske politi blev taget eller gik under jorden den 19. september 1944, blev en af politiets vogne gemt hos Brynings. Et par stykker endte i præstegården. En af dem blev brugt til at hente politiets rifler i, fortæller Kay Kroon. Riflerne – 30-40 stykker – var i første omgang anbragt i et hus i Veddelev, men der var for mange, der havde set dem blive båret ind. De blev hentet næste aften i en mørklagt bil og bragt til Brynings villa i Himmelev. Herfra blev de hentet af »folk nordfra« – modstandsfolk klædt i tyske uniformer.

Efter aktionen mod politiet blev Brynings villa tilholdssted for politiets modstandsbevægelse, fortæller krimi-

nalassistent Jens Hansen. Lederen, Otto Bernskov fra Roskilde, fik fast bopæl hos Brynings.

Heldig forsinkelse

Jens Hansen selv opholdt sig på Storbæltfærgen den 19. september. Indtil november boede han på Avnstrup Sanatorium. Så optrevlede Gestapo modstandsbevægelsen der. Han flyttede ud i et lille hus i skoven på Bognæs.

Jens Hansen deltog bl.a. i våbenmodtagelse og med at hjælpe jøder og nedskudte allierede piloter ud af landet, efter først at have afhørt dem og fastslået deres indentitet. Det sidste skulle komme til at spille en vigtig rolle i opklaringen af mordene på Brynings og Bernskov.

Den 23. februar mødtes Jens Hansen og Bernskov, og det blev aftalt, at Bernskov skulle have en lille »ferie« og hjem og besøge sin familie i Gentofte næste dag. Så skulle Jens Hansen i stedet flytte ind hos Brynings og overtage hans plads. Men om natten tog Jens Hansen for første gang i lang tid hjem til sin bopæl i Roskilde i stedet for straks at flytte til Himmelev.

Næste morgen cyklede han tilbage til Bognæs, og han fortæller enkelt og stærkt, hvordan han mindes sit gode humør netop denne morgen, fordi meget tydede på, at besættelsen var ved at være forbi. Desuden var vejret næsten forårsagtigt, og han hørte lærken for første gang det år. Men idyllen blev afbrudt, da han nåede skovfogedens hus og blev kaldt ind og fik beskeden om, at Brynings og Bernskov var blevet skudt om natten i Himmelev. Han var med ved

Kay Kroon beretter. (Foto Erling J. Petersen).

obduktionen på Roskilde Amts Sygehus, men først efter kapitulationen kunne han gå i gang med opklaringen.

Gemte information

I præstegården var man naturligvis rystede. Da Brynings familie ville komme til Himmelev, fik Kay Kroon og hans kone udleveret nøglen, og det blev dem, der kom til at rydde op.

– Det var ikke noget rart syn, der mødte os. Elise Bryning var gået i seng og var blevet dræbt i soveværelset. Otto Bernskov var nået ud i bryggeret, mens Knud Bryning var flygtet ud på gårdspladsen. Vi blev afhørt af det danske politi, der var meget interesseret i, om vi havde fundet patronhylstre, men det havde vi mærkeligt nok ikke.

Aftenen før havde Kay Kroon været hos Brynings og afleveret et eksemplar af Børge Outzes illegale blad Information. Der kom to eksemplarer til Himmelev, som gik på omgang. Kay Kroon havde overvejet, om det var ulejligheden værd at ofre en ny konvolut i stedet for den, hvor der stod hans eget navn på. Det endte med, han for alle eventualiteters skyld skrev en ny konvolut. Bladet blev fundet, da Brynings ejendele skulle på auktion. De havde i hast nået at gemme det i udtrækket til spisebordet.

Men før man nåede så langt, var villaen udsat for plyndring. Af sølvtøj havde tyvene imidlertid holdt sig til det med tre tårne i. De kendte ikke sølvværdibetegnelsen, der var brugt i et spisebestik fra Georg Jensen.

Clearing-mord

Hvorfor blev de tre skudt? Ja, man kan selvfølgelig sige: fordi de var med i modstandsbevægelsen. Men mindepladens forklaring »fordi de var danske« er den mest dækkende.

Jens Hansen fortæller detaljeret på båndet om det besværlige opklaringsarbejde, hvoraf det fremgår, at drabsmændene havde været på besøg i Himmelev tidligere på aftenen.

Kay Kroon: – De havde også været hos Brynings, så de tre i huset har formentlig ikke anet uråd, da bilen vendte tilbage. Det var danskere, der arbejdede for tyskerne. Da de kom tilbage til København, erfarede de, at tre af deres slags var blevet skudt i Nordsjælland, og det skulle hævnnes. Fra deres besøg i Himmelev tidligere på aftenen, vidste de, hvor de kunne finde tre fra den anden side.

Skygget dagen før?

Landsretssagfører B. Svarre Nielsen, Roskilde, har en formodning om, hvordan morderne fandt frem til Bernskov. Han fortæller:

– Jeg var sagfører for Otto Bernskov i en lejesag, og dagen før mordene kom han op til mig på mit kontor på Stændertorvet. Vi skulle så følges ad til retten i Tinghuset i Jernbanegade. Mens vi gik hen ad Allehelgensgade, sagde Bernskov pludselig, at han følte sig overbevist om, vi blev skygget. Jeg foreslog ham derfor, at han gik ned til arrestforvareren, indtil vores sag skulle for. Da vi forlod retten, mente Bernskov stadig, vi blev skygget, og han gik derfor med op på mit kontor

for at vente på, det skulle blive mørkt.

Næste dag ringede modpartens sagfører Schack-Bondesen til mig og fortalte, hvad der var sket i Himmelev om natten. Dengang fik man også post om eftermiddagen, og hjemme på Kastelet modtog jeg et anonymt brev, der rystede mig. Der stod: »Næste gang bliver det din tur«. Brevet var skrevet af konen til modparten i lejesagen, og efter befrielsen fik hun seks måneders fængsel for trusler på livet, slutter Svarre Nielsen.

Et helt andet mord

Da Jens Hansen tog fat på afhøringerne efter kapitulationen, fik han kun en oplysning, han kunne bruge: en parcelist og hans kone havde passeret Brynings villa ved 22-tiden den 23. februar og havde bemærket nogle mænd, der stod på gårdspladsen, og en holdende bil. Konen havde hørt en råbe: »Hej E. (navn) kom her hen«, og det hjalp til at identificere en af deltagerne.

Man gik i gang med afhøringer af de grupper, der sad i Vestre fængsel for samarbejde med tyskerne. Hos en af dem, R. fandt man ved ransagning hos hans kone fru Brynings pels og smykker. R. nægtede imidlertid at have været med i Himmelev, også efter at vidner til bandens besøg i Himmelev havde udpeget ham blandt seks mænd. Det viste sig senere, at han og E. lignede hinanden. Omsider erkendte han imidlertid, at han havde været i Brynings villa dagen efter mordene som tyskernes medhjælper og da havde taget pelsen og smykkerne.

Siden blev R. ved hjælp af kugler fra hans pistol afsløret som den, der havde

likvideret journalist Jørgen Arboe Rasmussen fra Roskilde i Cafe Brøndum på Kgs. Nytorv. Han forsøgte at sige, han havde lånt sin pistol ud, men låneren havde masser af vidner på, han i de dage havde ligget meget syg af lungebetændelse. Så tilstod R. mordet på Arboe Rasmussen, og det blev han dømt og henrettet for.

E. viste sig at være tidligere SS-mand. Han lå syg, da Jens Hansen fandt ham. Han erkendte, han havde været med i Himmelev, og efterhånden lykkedes det at finde fem af de ialt seks, der havde været med.

Men uden den sidste, T. der havde været obersturmbannführer, ville sagen ikke kunne holde ved en retssag. Til sidst lykkedes det Jens Hansen gennem T.'s breve til sin bror at opspore T. i en engelsk krigsfangelejr i Tyskland. Jens Hansen tog af sted og mødte ham på lejrens kontor og forelagde ham sigtelsen. Siden så ingen ham mere i lejren. Ingen ved hvordan han slap ud af den.

Jens Hansen måtte starte forfra. På bedste kriminalroman-vis fik han til sidst 14 dage til at opspore T. og ellers måtte sagen henlægges. Ledsaget af en mand fra sikkerhedspolitiet drog han atter til Tyskland, og med hjælp fra det tyske politi blev T. sporet til Berlin, hvor han havde startet en ny civil tilværelse. En engelsk major ville hjælpe Jens Hansen og hans ledsager med at skaffe flylejlighed fra Hamborg til Berlin. Men før Jens Hansen og hans medhjælper kom af sted, blev de anholdt. Det regnede med skældsord over majoren, der af den engelske øverstkommanderende fik at vide, at han hverken havde kompetence til at rekvirere fly eller foretage anholdelser.

Jens Hansen havde imidlertid efter kapitulationen fået takkeskrivelser fra amerikanerne og englænderne for sin indsats med at hjælpe allierede piloter. Han trak takkeskrivelserne frem – og det viste sig, det var den øverstkommanderende englænder selv, der havde underskrevet den ene. Så vendte situationen totalt. T. blev anholdt i Berlin og overført til Neuengamme ved Hamborg, hvor Jens Hansen afhørte ham. Efter fire retsmøder fik han omsider T. udleveret og kunne rejse hjem med ham i håndjern.

Retssagen endte med, at fire blev dødsdømt og to blev idømt livsvarigt fængsel. Men kun S. der havde skudt fru Bryning, blev henrettet. De tre andre blev benådet, slutter Jens Hansen.

Mindepladen i kirkemuren kom op ret kort tid efter krigen. Der blev foretaget en indsamling i Himmelev til den, og det var en æressag at få lov til at give bidrag, fortæller Kay Kroon. De tre dræbte fra Himmelev er også mindet på en sten på Stændertorvet, og desuden findes en mindeplade for Otto Bernskov på Politigården i Roskilde.